

R. VIII: 2010

Nr 26 (255)

Data odczytu: 15.9.2010

Data wydania: 15.9.2010

=====

815. spotkanie

Regina Potęga-Magdziarz

ADAM WOLNIKOWSKI (1915-1990)

Adam (właściwie Alfons – imię zmienił w 1951 roku) Wolnikowski urodził się 20 lipca 1915 r. we wsi Pniewite pod Chełmnem. Rodzina państwa Wolnikowskich osiedliła się w Lisewie, gdzie ojciec Alojzy zajmował się uprawą ziemi oraz prowadzeniem sklepu z artykułami spożywczymi i przemysłowymi (do grudnia 1949 r.). Matka, Marta z domu Brzeska prowadziła gospodarstwo i wychowywała dzieci, córkę Apolonię i syna Adama. Była to rodzina jak wiele innych w tamtych czasach i realiach Lisewa.

Adam odbywał w swojej miejscowości edukację na poziomie szkoły powszechnej w latach 1921-1927. Po jej ukończeniu zdał egzamin wstępny do Państwowego Gimnazjum Klasycznego i na czas nauki przeniósł się do Grudziądza, miasta, które należało wówczas do bardzo silnych ośrodków życia kulturalnego i gospodarczego na Pomorzu.

Po roku nauki i otrzymaniu promocji do klasy następnej, przeniósł się do Państwowego Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego, którego profil bardziej mu odpowiadał. Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1936 roku.

W latach 1936-1937 odbywał szkolenie na Dywizyjnym Kursie Podchorążych Rezerwy Piechoty. Grudziądz, jako ośrodek szkolenia kadr dla wojska polskiego i w celu zabezpieczenia kadr dla piechoty, utworzył przy 65 pułku piechoty Kurs Podchorążych. Po odbyciu szkolenia zdobył stopień plutonowego podchorążego rezerwy, z przydziałem do 65 pułku piechoty w Grudziądzu. Przez następne dwa lata studiował w Akademii Handlowej w Poznaniu. Z początkiem 1939 roku został powołany na ćwiczenia wojskowe, po kilku kolejnych miesiącach musiał stawić się na kolejne ćwiczenia, a po nich już do Poznania nie wrócił. Jako podporucznik rezerwy na stanowisku zastępcy dowódcy plutonu ciężkich karabinów maszynowych w I/65 pułku piechoty wziął udział w wojnie obronnej Polski 1939 roku. 65 pp. wchodził w skład 16 Dywizji Piechoty, która należała do Grupy Operacyjnej „Wschód” gen. Bołtucia, zaś grupa operacyjna była częścią składową armii „Pomorze”, którą dowodził gen. Władysław Bortnowski. Zadaniem armii „Pomorze” była osłona szlaków bojowych, które prowadziły z Pomorza Zachodniego i Gdańska w kierunku Bydgoszczy oraz z Prus Wschodnich, w kierunku Torunia i Włocławka. Do 17 września grupa operacyjna utrzymywała dzielnie swoje stanowiska, później jednak wojska niemieckie okrążyły obie polskie armie. Część wojsk gen. Kutrzeby przebiła się przez linię wroga do Puszczy Kampinoskiej, a następnie dalej do Warszawy i Modlina. Dywizje armii „Pomorze” natomiast całkowicie odcięte stały się celem ataków niemieckich i nalotów bombowych. Adam Wolnikowski znalazł się wśród grupy żołnierzy, którym udało się wydostać z pola bitwy. Ocaleni z rannym gen. W. Bortnowskim przeszli przez Puszcę Kampinoską. Niestety marszruta zakończyła się w rejonie Modlina ponieważ pierścień otaczający Warszawę został zamknięty przez Niemców. Wszyscy trafili do niewoli.

Adam Wolnikowski po kilkudniowym pobycie w więzieniu w Łowiczu został przetransportowany do Łodzi. Zwolniony 13 października 1939 r. ze względu na zły stan zdrowia, udał się do Garwolina, gdzie przebywał przez kilka miesięcy.

W styczniu 1940 roku powrócił do Lisewa. Pracował razem z ojcem w prowadzonym przez niego sklepie. Po przejściu go przez Niemców w 1942 roku został zatrudniony przez niemieckie „Auffanggesellschaft” w Toruniu w charakterze buchaltera dla zespołu sklepów w Lisewie. Do jego zadań należało organizowanie buchalterii, kalkulacja kosztów oraz zakup towarów. Na tym stanowisku pozostał do chwili wkroczenia wojsk sowieckich, w styczniu 1945 roku.

Po zakończeniu wojny A. Wolnikowski brał udział w organizowaniu administracji powiatu chełmińskiego. Przez kilka miesięcy pracował w „Cukrowni Sułkowice”, podległej Okręgowemu Zjednoczeniu Cukrowni Dolnego Śląska-Wrocław.

Od maja 1947 roku związał swoje życie na stałe z Grudziądzem. Miejszem jego pracy była Miejska Rada Narodowa. Pracował tam wiele lat, przechodząc kolejne szczeble zawodowej kariery. Od 13 maja do 30 października 1947 roku pracował na stanowisku zastępcy naczelnika Wydziału Techniczno-Budowlanego, potem Wydziału Finansowo-Gospodarczego. Z dniem 1 listopada 1947 roku awansował na stanowisko naczelnika Wydziału Przemysłu i Handlu. To stanowisko zajmował do czerwca 1950 roku, po czym został powołany na stanowisko wiceprzewodniczącego Miejskiej Komisji Planowania Gospodarczego przy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej.

Z racji zajmowanych stanowisk zawodowych, predyspozycji charakterologicznych, a przede wszystkim politycznego zaangażowania był aktywnym członkiem Polskiej Partii Robotniczej, potem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Pełnił też bardzo różnorodne funkcje społeczne: Przewodniczącego Komisji Notowań Cen i Społecznej Komisji Doradczej, Wiceprzewodniczącego Miejskiej Komisji Inwentaryzacyjnej oraz wiele innych funkcji. Pracę zawodową zakończył w 1970 roku, kiedy z powodu złego stanu zdrowia przeszedł na rentę. Fakt ten nie spowodował zaprzestania działalności społecznej. Dalej wykładał na kursach, wygłaszał liczne prelekcje i odczyty, organizował wystawy. Do tego celu wykorzystywał najczęściej własne zbiory, a były one imponujące: numizmaty, grafika, książki, czasopisma, fotografie oraz liczne dokumenty życia społecznego. Ta różnorodność gromadzonych dokumentów świadczy o rozlicznych zainteresowaniach Adama Wolnikowskiego.

W 1956 roku znalazł się w grupie osób zainteresowanych historią, która to grupa zainicjowała założenie w Grudziądzu Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Przez kilka lat pełnił w nim funkcję prezesa. Niezwykle ważnym i nobilitującym wydarzeniem było zaproszenie A. Wolnikowskiego, w 1962 roku do grona członków Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W kolejnym, 1963 roku Adam Wolnikowski zadeklarował swoje członkostwo w kolejnym lokalnym towarzystwie – Oddziale Terenowym Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK) w Grudziądzu, a następnie również w Oddziałowej Komisji Opieki nad Zabytkami, wreszcie oddziale Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego w Grudziądzu.

Pasją A. Wolnikowskiego była fotografia, jako ciekawy sposób wypowiedzi oraz dokumentacji i popularyzacji wiedzy o Grudziądzu i jego regionie.

Z zamiłowaniem uprawiał różne jej rodzaje, od dokumentalnej, poprzez reporterską, widokową i krajoznawczą. Był autorem albumów i składanek fotograficznych z widokami Grudziądza i jego okolic. Powiększające się zbiory prac fotograficznych stały się doskonałym zapleczem działalności wystawienniczej. Prace fotograficzne Wolnikowskiego były ekspozowane na wielu wystawach, publikowano je w licznych wydawnictwach regionalnych i krajowych. W latach 1948 – 1973 uczestniczył w 78 wystawach, podczas których zaprezentował 150 fotogramów. Wśród prac fotograficznych ważne miejsce zajmują: dokumentacja odbudowy miasta ze zniszczeń wojennych pod nazwą „Odbudowa miasta Grudziądza w latach

1945 – 1949 i 1950 – 1960”, „Zniszczenia i odbudowa zespołu zabytkowego dawnego klasztoru benedyktynek” (1959) oraz „Odbudowa grudziądzkiego mostu kolejowego przez Wisłę” (1961).

Obok fotografii Adam Wolnikowski z powodzeniem prowadził również działalność publikacyjną. Szczególnie cenna dla miasta była bibliografia Grudziądza, publikowana na łamach „Rocznika Grudziądzkiego” pod tytułem „Publikacje dotyczące Grudziądza i jego regionu”. Zakres bibliografii ma charakter ogólny, obejmuje wszystkie dziedziny wiedzy. Jest to bibliografia przedmiotowa, uwzględniająca pozycje nie ze względu na miejsce wydania, ale treść dotyczącą miasta i jego regionu. Zasięg chronologiczny wyznaczają daty wydania publikacji w niej zarejestrowanych (od 1948 – 1983 roku).

Do najważniejszych inicjatyw autorskich i wydawniczych Adama Wolnikowskiego należy „Inwentarz Starostwa Grudziądzkiego z 1739 r.”. Opracowanie zostało złożone do składu drukarskiego w styczniu 1963 roku i tego samego roku rękopis inwentarza z 1739 r. ukazał się jako wydawnictwo zwarte w nakładzie 1050 egzemplarzy.

Adam Wolnikowski zdobywaną, uzupełnianą, poszerzaną przez siebie wiedzę upowszechniał w wielu publikacjach, ale posługiwał się także inną formą przekazu i popularyzacji wiadomości o Grudziądzu i regionie: prelekcją. W latach 60-tych zaprezentował 11 tematów prelekcyjnych. Większość odbyła się w ramach akcji odczytowej (1965 – 1966) w związku z obchodami Tysiąclecia Państwa Polskiego i 900-lecia istnienia miasta Grudziądza. Referowane tematy zostały zdominowane przez problematykę społeczno-gospodarczą miasta, jego osiągnięcia, plany i perspektywy rozwoju w różnych okresach historycznych.

Kiedy w 1986 r. powstało Koło Miłośników Dziejów Grudziądza, Adam Wolnikowski włączył się w działania Koła i stał się członkiem 15 osobowej Grupy Autorów i Prelegentów przy KMDG.

Pod szyldem KMDG opracował pięć tematów, które referował przy okazji różnych spotkań. Pierwszy wygłoszony 7 grudnia 1986 r. mówił o „Powstaniu i rozwoju kolejnictwa na Pomorzu”. Drugi związany był z kampanią wrześniową, pt. „Dramat walk wrześniowych Armii Pomorze w 1939 r.”, opowiadał historię szlaku bojowego w którym sam Wolnikowski uczestniczył. Ostatnim publicznym wystąpieniem A. Wolnikowskiego był referat „O szkole podchorążych rezerwy piechoty przy 65 pp”. Zaprezentowany na spotkaniu byłych żołnierzy 65 pp w grudziądzkich koszarach, przy ul. Jagiellończyka, w dniu 24 czerwca 1990 r.

Naukową bazę dla działalności publicystycznej i bibliograficznej Adama Wolnikowskiego stanowił jego własny księgozbiór, gromadzony i uzupełniany przez wiele lat. Ten liczący ok. pięć tysięcy woluminów zbiór stanowił dla autora podstawowy warsztat naukowy. Książki gromadził A. Wolnikowski przez całe swoje dorosłe życie.

Niewątpliwie poważny wpływ na rozwój jego zainteresowań miało samo miasto o bogatej przeszłości historycznej i tradycjach drukarsko-ksiegarskich. Innym istotnym czynnikiem, który mógł mieć wpływ na ukształtowanie osobowości bibliofilskiej Adama Wolnikowskiego było mieszkanie Anny Kulerskiej (wdowy po znanym księgarzu Władysławie Kulerskim- stryjecznym bracie Wiktora Kulerskiego), w którym zamieszkał na podstawie przydziału mieszkaniowego po przybyciu do Grudziądza. To pełne cennych pamiątek i książek mieszkanie mogło być inspiracją do tworzenia własnego zbioru. Adam Wolnikowski nabywał książki w księgarniach i antykwariatach, korzystał też z licznych kontaktów naukowych i towarzyskich.

Analiza zawartości tego zbioru wskazuje na szczególne zainteresowanie właściciela historią, która jest trzonem zasadniczym księgozbioru. Są to wydawnictwa dotyczące Ziemi Chełmińskiej, Pomorza Gdańskiego oraz Grudziądza. W kolekcji reprezentowane są praktycznie wszystkie dziedziny wiedzy, od bibliologii, poprzez psychologię, religię, ekonomię, nauki matematyczno-przyrodnicze, medycynę, filozofię, geografę, po językoznawstwo i be-

letrystykę. Książka była nieodłączną częścią życia A. Wolnikowskiego, źródłem wiedzy, doznań estetycznych, a zarazem narzędziem pracy twórczej.

Adam Wolnikowski za swoją wieloletnią działalność otrzymał wiele odznaczeń, wyróżnień i dyplomów.

Zmarł 1 sierpnia 1990 r. Swoje zbiory (książki, muzealia i archiwalia) pozostawił miastu. Biblioteka Miejska w Grudziądzu przejęła zbiory książkowe i utworzyła Czytelnię im. Adama Wolnikowskiego, którą uroczystie otwarto 23 kwietnia 1993 r.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.